

# مجموعه آثار معماری اسلامی

(معرفی ۱۶۰ اثر برجسته)

[www.ketab.ir](http://www.ketab.ir)

تألیف: مهرداد میلانی

|                 |                                                                                                                       |
|-----------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| سر شناسه        | میلانی، مهرداد، ۱۳۵۰ -                                                                                                |
| عنوان و پدیدآور | مجموعه آثار معماری اسلامی (معرفی ۱۶۰ اثر برجسته) / تألیف: مهرداد میلانی                                               |
| مشخصات نشر      | تهران: نورعلم، ۱۴۰۳.                                                                                                  |
| مشخصات ظاهری    | ۲۴۰ ص. تصویر، شکل.                                                                                                    |
| شابک            | ۹۷۸-۶۰۰-۱۶۹-۶۱۸-۳                                                                                                     |
| موضوع           | معماری - Architecture<br>معماری ایرانی - Architecture, Iranian<br>معماری اسلامی - Islamic architecture - Iran - ایران |
| رده بندی کنگره  | NA ۱۴۸۰                                                                                                               |
| رده بندی دیویی  | ۷۲۰/۹۵۳                                                                                                               |

شر نورعلم: تهران - انقلاب - خ ۱۲ فروردین - پلاک ۲۹۰ - تلفن: ۶۶۴۰۵۸۸۰ و ۶۶۹۵۷۰۲۱  
 پخش: قلم سینا - انقلاب - ۱۲ فروردین - ساختمان ۲۸۶ - تلفن ۶۶۹۵۷۰۲۱ و ۶۶۹۵۷۱۲۰  
 وب سایت <http://www.modiranketab.ir> اینستاگرام @modiranketab

عنوان: مجموعه آثار معماری اسلامی (معرفی ۱۶۰ اثر برجسته)

مولف: مهرداد میلانی

ناشر: نورعلم

نوبت چاپ: اول - ۱۴۰۳

تیراژ: ۵۰۰

چاپ و صحافی: سورنا

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۶۹-۶۱۸-۳

قیمت: ۴۵۰۰۰۰ تومان

حق چاپ محفوظ است

خداوند را سپاسگزارم که توانستم این مجموعه را با مساعدت دوستان، همکاران تهیه و تدوین نموده و در معرض استفاده ی جامعه ی علمی کشور قرار دهم.

اگر انسان می خواست کاری را آنقدر خوب و به نحو احسن انجام دهد که هیچ غلطی در آن نباشد، مطمئناً هیچ کاری به پایان نمی رسد، از تلاش ها و ویراستاری دوست خوبم جناب آقای مهندس سیدشجاع موسوی حسنی که خود نیز از مؤلفین جامعه ی علمی می باشند- به ویژه آن هم در اندک فرصت و محدودیت زمانی که ایشان داشتند- این کار را به اتمام رساندند تا این اثر در معرض استفاده ی دانشجویان قرار گیرد، نهایت سپاس و قدردانی را دارم.

مهرحسب انصاف و اخلاق از زحمات کلیه عزیزانی که در طول بیش از هشت سال مرا در تنظیم و تدوین این مجموعه یاری نموده اند سپاسگزاری می نمایم و با توجه به تعدد آنان امکان یادآوری همه ایشان نیست از جناب دکتر احسانی، آقای مهندس ایزدی، سرکار خانم گودرزی، سرکار خانم احیایی و سایر همکاران متقدّم می گردد.

و همسر مهربانم، سرکار خانم دکتر میلاد قوامی که همیشه با تشویق ها و راهنمایی هایش مرا مرهون لطف و محبت خویش ساخته است، سپاس و قدردانی ویژه داشته و این کتاب را تقدیم ایشان می نمایم.

میلانی

مشهد- تابستان ۹۰

## پیشگفتار

ضرورت نمایش معماری اسلامی که از سده‌های هفتم میلادی تاکنون یکی از قوی‌ترین بینش‌ها و روش‌ها در شکل‌گیری بناها بوده است، من را بر آن داشت که به نحوی ساده و ملموس و قابل‌درک بخشی از تجربیات و نگرش‌ها را به دوستداران این عرصه انتقال دهم. کمبود تألیفات مختصر و قابل‌فهم از یک‌سو و تأثیر به‌سزای معماری ایرانی و استادان معماری این مرز و بوم بر شکل‌گیری معماری در سراسر جهان از سوی دیگر، این اندیشه را شکل داد که می‌توان روشی آسان‌تر برای یادآوری و فهم معماری اسلامی به بار برد و عظمت این علم را در عرصه‌ی جهان که با اندیشه‌ی اسلامی در حکومت‌های مربوطه شکل گرفته‌اند، بیان ساخت.

در این مجموعه که تماماً از منابع و مراجع قابل‌قبول گردآوری و تنظیم شده و به زبان امروزی ترجمه گشته است، گوشه‌هایی از تجربیات ناچیز مؤلف نیز آمده است. نام بردن از تمامی منابع که در سطر سطر کتاب قابل تذکر هستند بیهوده و خسته‌کننده به‌نظر می‌رسد لذا آنچه که به نظر نگارنده مهم‌تر بوده و رجوع خواننده به آن منابع مهم‌تر است، ذکر مأخذ گردیده است.

## فهرست مطالب

|     |                     |
|-----|---------------------|
| ۸   | .....مقدمه          |
| ۱۰  | ..... بناهای مصری   |
| ۴۰  | ..... بناهای عربی   |
| ۶۰  | ..... بناهای مغربی  |
| ۹۸  | ..... بناهای عثمانی |
| ۱۳۰ | ..... بناهای ایرانی |
| ۲۴۰ | ..... فهرست بناها   |

۳- امکان فهم این امر از کلیه مراجع داخلی و خارجی وجود دارد و در تمامی مراجع از معماری مؤثر ایرانی بر شکل گیری معماری اسلامی بسیار یاد شده است.

معماری عبارت است از علم و توانایی ایجاد نظم و هماهنگی میان فرمها، عملکردها و معنیها<sup>۱</sup>.

در کتاب حاضر مجموعه‌ای از بناهای مربوط به کشورهای که تحت تسلط اسلام قرار گرفتند آمده است. پس از جستجو در خصوص بناهای مربوط به دوره‌های اسلامی در کشورهای مختلف، عمده‌ی کشورهای مؤثر در شکل‌گیری معماری اسلامی انتخاب شد و دسته‌بندی کلی بر اساس کشورهای تأثیرگذار بر شکل‌گیری این موضوع صورت پذیرفت. با توجه به روشهای مختلف موجود در کتب گوناگون ملاحظه شد که عمدتاً دسته‌بندی‌ها و تقسیم‌بندی‌های صورت گرفته توسط اساتید مختلف براساس دوره‌ی زمانی می‌باشد و این تقسیم‌بندی از آن روی است که شاهان و خلفای هر دوره اقدام به ساخت بناها کرده<sup>۲</sup> و از توان خود برای توسعه‌ی معماری و ایجاد فضاهای جدید مورد نیاز استفاده می‌نمودند.

با توجه به محدودی شیه‌های ساختمانی به کار رفته در معماری کشورهای اسلامی قابل تطبیق بر محدودی سیاسی تقسیمات امروزی نیست و همچنین از لحاظ دوره‌ای ملاحظه می‌شود، که شیوه‌ی ساخت و ساز هر دوره متأثر از روش‌های قبلی بوده و بر شیوه‌های بعدی تأثیرگذار است، و از طرف دیگر به علت رشد بی‌گسست معماری چه در دوره‌های زمانی، چه از نظر محدوده‌های مکانی، امکان تعیین زمان دقیق تغییر یک شیوه یا روش ساختمانی به روش دیگر وجود ندارد. به همین دلیل کلیه‌ی نوشته‌های گذشته در معماری اسلامی کشورهای مسلمان جهان، دارای نواقصی از نظر شیوه‌شناسی است.

کشور ایران و معماری ایرانی تأثیر بسیار وسیعی از هر نظر بر شکل‌گیری معماری اسلامی داشته است<sup>۳</sup>. به علت این گستردگی تأثیر معماری ایرانی بر شکل‌گیری معماری جهان اسلام بسیاری از کتب و مراجع داخلی (ایرانی) معماری اسلامی را با شرح بر معماری ایرانی معرفی نموده‌اند و یا می‌توان گفت که خوانندگان کمتر به گستره‌ی معماری اسلامی در کشورهای دیگر توجه نموده‌اند.

برخی از کتب به هر دلیل از اشاره به معماری ترکی یا عثمانی پرهیز نموده‌اند که این امر قابل توجه می‌باشد که معماری ترکی یا عثمانی در شکل‌گیری معماری اسلامی بسیار مؤثر بوده است. برخی از کتب و مراجع دیگر به صراحت به دوره‌ها و شیوه‌های دیگر اشاره نکرده‌اند که این امر نیز قابل چشم‌پوشی نیست. به نظر می‌رسد به علت گستردگی و پیچیدگی در تقسیم‌بندی و ایجاد نظام در موضوع معماری اسلامی که از آسیای جنوب شرقی تا شمال غربی آفریقا و جنوب غربی اروپا گسترده می‌شود، عمدتاً به معرفی بخش‌های مجزایی از آن اکتفا شده است. لازم است دقت شود که تمام این گستره‌ی جغرافیایی که به طور واضح بناهای اسلامی در آن ایجاد شده‌اند منظور نظر می‌باشد. این در حالی است که معماری خارج از این محدوده‌ی جغرافیایی به علت توانایی و قدرتمندی حکومت‌های دوره، مسلماً از شیوه‌ها و دانش معماری دوره‌های اسلامی تأثیر پذیرفته است. در این مجموعه نیز مسلماً نمی‌توان به کلیه بناها، شیوه‌ها، دوره‌ها و کشورها اشاره نمود ولی تلاش گردیده که به بناها، شیوه‌ها، دوره‌ها و کشورهای مؤثرتر و شناخته شده اشاره گردد. از این رو در تقسیم‌بندی حاضر، به پنج کشور اصلی که در شکل‌گیری معماری اسلامی تأثیرگذار بوده‌اند، یعنی مصری (مصر)، عربی (سوریه)، مغربی (مراکش و اسپانیا)، عثمانی (ترکی)، ایرانی (ایران) و اشاره نموده و در زیرمجموعه‌ی آنها بناها و مجموعه‌های ساختمانی را بر حسب تاریخ ساخت مرتب می‌نماییم. لیکن برای سهولت در دستیابی به مشخصه‌های یک ساختمان، مرجع نام‌ها و مرجع تصاویر می‌توانند در انتهای کتاب به خواننده بسیار یاری برسانند.

در معرفی هر کدام از بناها به شش موضوع اصلی اشاره شده که عبارتند از تاریخ و زمان آغاز ساخت، نام شهر قدیم، نام کشور و محدوده‌ی سیاسی-جغرافیایی جدید، معماری بنا<sup>۱</sup>، نیارش<sup>۲</sup> و سازه‌ی بنا، تزیینات<sup>۳</sup> به کار رفته در آن. در مجموع سعی شده تا مطالب مختصر، مفید و قابل یادآوری باشند که مسلماً این امر سبب نقص در نگارش کلی کتاب می‌شود اما امید است با توجه به اینکه به تصاویر بناها مزین شده قابل تصور و مثمر ثمر واقع شود و در فهم و شناسایی معماری با ارزش دوره‌ی اسلامی مفید واقع گردد.

۱. فرم، شکل و طرح کلی بنا که از نقشه‌ها و احجام آن قابل فهم است.
۲. دانش ایستایی ساختمان و علم ساخت و ساز و نحوه پوشش و مواد و مصالح بکار رفته در ساختمانها.
۳. آموذ و عناصری که در حقیقت علاوه بر ایستایی ساختمان بیشتر به عنوان عناصر تزیینی بکار رفته است.